

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทผู้ประกอบวิชาชีพครู*

The Application of the Philosophy of Sufficiency Economy into the Context of Teaching Profession

เริงวิทย์ นิลโคตร¹ ธีรังกูร วรบำรุงกุล¹ ฐิติวัธน์ สุขป้อม² ณัฏฐกรณ ปะพาน² ปิยาภรณ์ เตชะเรืองรอง²
เกษมศรี อัสวศรีพงศ์ธร²

Reongwit Nilkote¹ Theerangkoon Warabamrungskul² Thitiwas Sukpom³ Nattakorn Papan⁴
Piyaporn Techaraungrong⁵ Kasemsri Asawasripongtorn⁶

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

¹ Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University ² Faculty of Education, Chandrakasem Rajabhat University

E-mail: thitiwas2012@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

Received: July 20, 2020

Revised: August 11, 2020

Accepted: August 12, 2020

สถานการณ์ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วตามบริบทโลก ผู้ประกอบอาชีพครูเป็นผู้ที่สังคมไทยให้การยกย่องและมีความคาดหวังในการพัฒนาการศึกษาแก่เยาวชนให้เป็นทรัพยากรที่ดีของประเทศ จึงควรน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นคุณลักษณะทางสายกลาง มาประยุกต์ใช้ในบริบทของการประกอบวิชาชีพ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ด้านการปฏิบัติงานและด้านการปฏิบัติตน เพื่อสร้างความสมดุลต่อการดำเนินชีวิต มีเกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

คำสำคัญ : ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ผู้ประกอบอาชีพครู, คุณธรรม

* บทความสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ และนานาชาติ “ราชภัฏวิจัย ครั้งที่ 6 วันที่ 17 – 18 สิงหาคม 2563

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Abstract

Current situation, the social and cultural is changing rapidly according to the global context. Teachers who are highly regarded by Thai society and expect to develop education for youth to be a good resource of the country. Therefore, it is important to embrace the philosophy of sufficiency economy, which is characteristics in the middle path concept, and applied in the context of teaching profession in 3 different areas: (1) professional knowledge and experience standards (2) operational standards (3) self practice standards for a good balancing, honor and dignity of the teaching profession.

Keywords : Philosophy of Sufficiency Economy, Teaching profession, Moral

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องส่งผลต่อผู้คน ชุมชน สังคมอย่างเป็นวงกว้างการศึกษามีบทบาทเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ และเป็นทิศทางของสังคมไทยที่จะเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันและดำรงอยู่อย่างเท่าทันสถานการณ์โลกได้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสายกลางที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนชาวไทยทุกระดับเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีแนวคิดพื้นฐานสำคัญเริ่มต้นจากการมุ่งให้เกิดการพัฒนาตนเอง และครอบครัวเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการตนเองได้ สังคมประเทศสามารถดำรงอยู่อย่างปกติสุขเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุล มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นจากภายในตนเอง รอบรู้ต่อสถานการณ์ มีแนวปฏิบัติที่เป็นคุณธรรมเฉพาะตนเอง และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกได้อย่างเท่าทันและเข้มแข็ง

ด้วยความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์สุขต่อประเทศอย่างแท้จริง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้นำมโนทัศน์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปณิธานทางการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง มีการบริหารจัดการความเสี่ยงให้ได้อย่างเหมาะสม เกิดความสมดุล และยั่งยืน ในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 75 ได้กำหนดไว้ว่า “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินชีวิตได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ” นอกจากนี้แล้ว ตามช่วงเวลายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญยังได้ระบุไว้เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ครูเป็นบุคลากรวิชาชีพที่สำคัญ เป็นผู้สร้างและเสริมศักยภาพผู้เรียนทั้งในด้านการสอน การเป็นผู้นำแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และการชี้แนะพัฒนาคุณลักษณะที่ดีให้กับนักเรียนเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้ได้อย่างปกติสุขครูจึงเป็นต้นแบบในการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานในการทำงานตามบริบทของวิชาชีพครูจึงสามารถประยุกต์ใช้ทั้งการเป็นเครื่องมือประเมินตนเองและเป็นพัฒนาแนวทางการเสริมศักยภาพในด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ การปฏิบัติงาน และการปฏิบัติตนซึ่งครอบคลุมหลักการครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยเหตุนี้ครูสภาจึงออกข้อบังคับครูสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 ข้อ 6 (ก) มาตรฐานความรู้ กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้นจะต้องมีความรอบรู้และเข้าใจในเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงบริบทโลก สังคม และแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการสะท้อนให้มีความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีความรอบรู้และเข้าใจ สามารถที่จะนำมาปรับใช้ทั้งในการประกอบวิชาชีพและเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางได้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสำหรับทุกคนในวิชาชีพต้องศึกษาและพัฒนาตนเองตามแนวทางดังกล่าว

ดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติถึงการดำรงอยู่และวิถีการปฏิบัติตนของประชาชนได้ให้ทุกระดับ ทั้งปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน หรือแม้แต่หน่วยงานภาครัฐ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอแนวทางการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในบริบทวิชาชีพครู โดยครอบคลุมความสอดคล้องตามมาตรฐานวิชาชีพทั้ง 3 ด้านกล่าวคือ ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการปฏิบัติตน โดยเป็นนำเสนอเพื่อเป็นแนวสู่การปฏิบัติในการดำรงชีวิตและภาระหน้าที่

เนื้อหา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สังคมไทยได้เรียนรู้ถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นผลสืบเนื่องจากพระราชกรณียกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 60 ปีของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรซึ่งพระองค์ให้แก่พลนิกรชาวไทยเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้จากบทเรียนกระบวนการทำงานที่พระองค์ทรงเน้นการทรงงาน เป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการที่เปลี่ยนแนวคิดจากการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง (จินตนา สุขเจ้านันท์, 2556) และลักษณะที่เรียกว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” นี้เอง ทรงพระราชดำรัสว่าต้อง “ระเบิดจากข้างใน” ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นด้วยสติปัญญา ความเข้มแข็งจากเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และต้องมีความสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” หรือสภาพแวดล้อมทางภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554)

แนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจำแนกออกเป็น 5 ส่วนที่สำคัญ กล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1. กรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเป็นวิถีสังคมไทยแบบดั้งเดิม สามารถประยุกต์ใช้และยืดหยุ่นสูง ก้าวทันต่อสถานการณ์ และเชื่อมโยงต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลก

2. คุณลักษณะมีลักษณะเป็นปรัชญาที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานองค์กรภาครัฐเป็นแนวทางสายกลางยืดหยุ่นรองรับต่อสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ยึดติด และไม่สุดโต่งทางใดทางหนึ่ง

3. คำนิยามความพอเพียงตามแนวคิดทางสายกลางนั้นจะต้องประกอบด้วยเกณฑ์พิจารณาที่สำคัญ 3 ส่วนด้วยกัน คือ (เกษม วัฒนชัย, 2555)

3.1 ความพอประมาณ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพโดยเน้นการดำเนินชีวิตตามอัตภาพ หรือสภาวะของบุคคลหรือองค์กรในขณะนั้นด้วยการปฏิบัติที่เป็นสายกลาง มีความสมดุล ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่สุดโต่งเกินไป พอดี เหมาะกับบริบทเฉพาะของวิถีการดำเนินชีวิตจริงและบริบทสังคมรอบข้าง

3.2 ความมีเหตุผลเป็นการใช้สติและปัญญาในการตัดสินใจด้วยเหตุผล โดยปราศจากอารมณ์หรืออคติที่มีแนวโน้มเป็นไปทางใดทางหนึ่ง มีกระบวนการยับยั้งชั่งใจต่อความอยากได้ อยากมี อยากเป็นจนเกินขอบเขตของภาระงาน โดยที่การมีเหตุผลนั้นต้องเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ในทุกขั้นตอนทั้งตามหลักวิชา หลักกฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคมหรือหลักศีลธรรม เปิดเผยต่อสาธารณะ ตรวจสอบได้

3.3 การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างระมัดระวัง โดยนัยยะนี้จึงครอบคลุมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยภายในและภายนอกที่เชื่อมโยงกัน ภูมิคุ้มกันที่ดีต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจการเงิน ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

4. เงื่อนไขเป็นไปเพื่อให้เกิดความพอเพียง มีการใคร่ครวญอย่างแยบคาย การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดต้องอาศัยคุณธรรม ความรู้ และความเพียรที่ต่อเนื่องเป็นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 6-7)

4.1 เงื่อนไขความรู้บนทางสายกลางต้องมีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ปราศจากอคติ ลุ่มลึกทางวิชาการ และเห็นถึงแนวทางที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้ มีการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรมต้องปรับและเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องกำกับจิตใจให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมต้องการ เห็นถึงความจริง ความดี และความงาม ซึ่งครอบคลุมทั้งคุณธรรมพื้นฐานตามศาสนา หลักจริยธรรม หลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานต่าง ๆ ที่ชุมชนนับถือ เป็นต้น

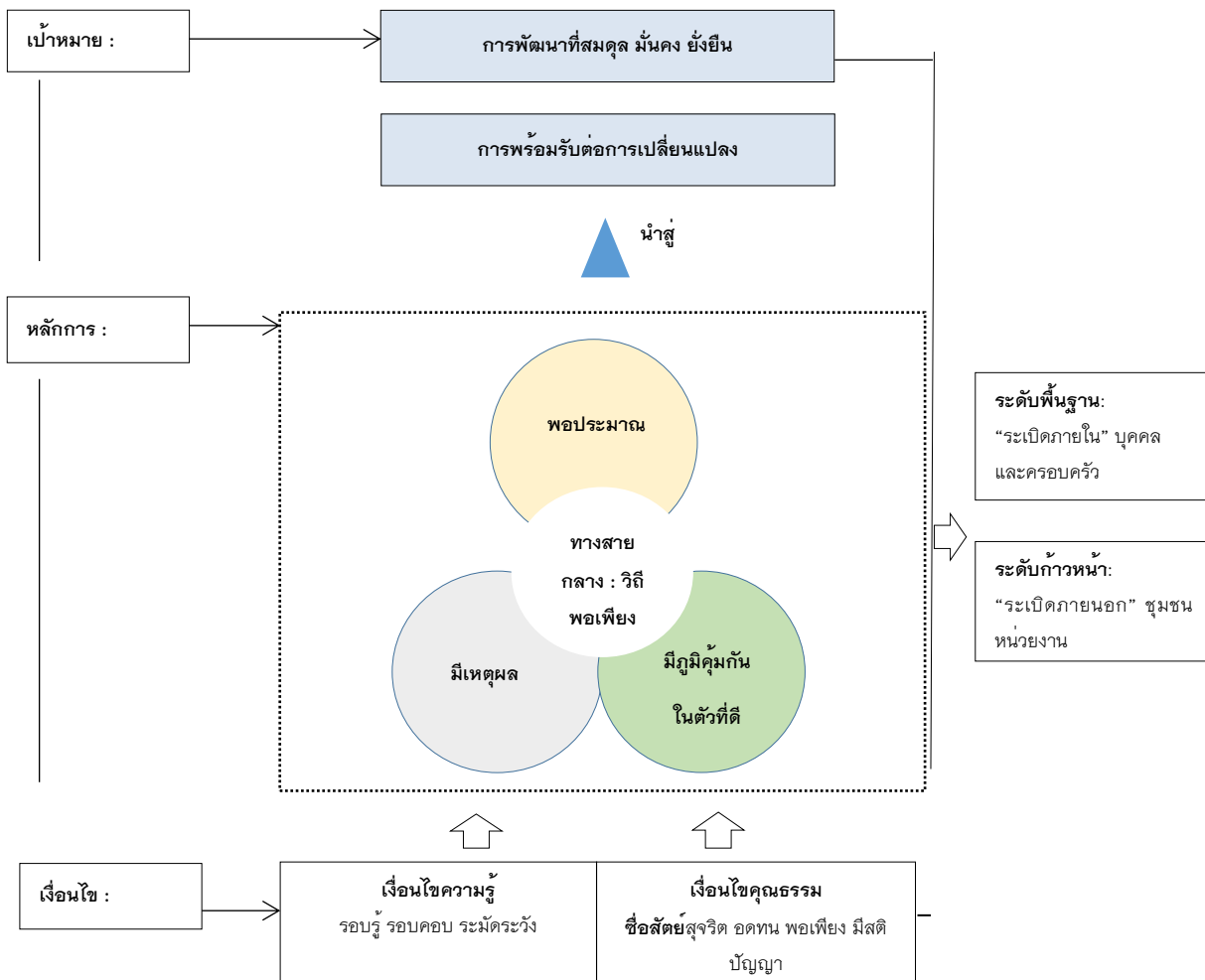
5. แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับหรือเป้าหมาย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นสายกลาง มีความหมายตรงกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเรื่องสันโดษ มัตตัญญูตาและมัชฌิมาปฏิปทา (จินตนา สุขเจ้านันท์, 2556) มีการเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตให้เกิดดุลยภาพทั้งกาย จิตใจ สังคมและปัญญาจากปฏิบัติ การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงมีทั้งมิติของการทำให้เกิดวิถีการพัฒนา เป็นมรรคผลการพัฒนา การสร้างความสมดุล และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านในการดำเนินชีวิต โดยสามารถปรับใช้ได้ทั้งผลระยะสั้นและระยะยาว ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเสี่ยงในทุกช่วงเวลา ก่อเกิดเป็นความมั่นคง และวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความยั่งยืน

แนวทางสายกลางตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักการดำเนินชีวิตและการเป็นแนวปฏิบัติที่ได้นั้น แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (สุเมธ งามนกนก, 2554)

1.ระดับพื้นฐาน หมายถึง ความพอเพียงในระดับบุคคลหรือครอบครัว เริ่มจาก “ระเบิดจากภายใน” กล่าวคือ การพัฒนาตน ฝึกฝนตนเอง สร้างจิตสำนึก แรงบันดาลใจ และทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง สร้างสมดุลทั้งกาย จิตใจ สังคม และปัญญาที่จะนำพาตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2.ระดับก้าวหน้า หมายถึง ความพอเพียงในระดับชุมชน องค์กร จังหวัด เป็นการ “ระเบิดภายนอก” เพื่อให้เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ให้มีสุขภาวะและความยั่งยืนในกลุ่ม องค์กร และชุมชนของตนเอง

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางสายกลางที่นำมาสู่วิถีของพอเพียงจึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้านกล่าวคือ ประการแรกคือ การมีเป้าหมายประการที่สองคือ มีหลักการที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะสำหรับการประยุกต์ใช้และประการที่สาม คือ มีเงื่อนไขที่เป็นจำป็นต่อการปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นฐานสำคัญต่อการสนับสนุนสู่แนวปฏิบัติทางการทั้งระดับพื้นฐาน และระดับก้าวหน้าสรุปเป็นภาพกรอบคิดเพื่อให้เห็นการเชื่อมโยง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : ปรับปรุงและประยุกต์จากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 9)

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในบริบทผู้ประกอบการวิชาชีพครู

สังคมไทยให้ความสำคัญกับวิชาชีพครู ด้วยเชื่อมั่นว่าผู้ทำหน้าที่ครูคือผู้เปิดประตูทางวิญญาณ และนำวิญญาณไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง ครูจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ และความคิดที่ดี กอปรไปด้วยความเมตตากรุณาต่อศิษย์ เป็นบุคคลที่เรียกว่าไตรภาคี คือ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการคือ ความรู้ดี ความประพฤติดี และคุณธรรมที่ดี (กาญจนา คุณารักษ์, 2561:2) ครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญและเป็นที่เคารพยกย่องเป็นอย่างมากทั้งความหมาย บทบาท และหน้าที่ของครู เป็นผู้สั่งสอนศิษย์ซึ่งเป็นงานที่หนักและใหญ่ เป็นบุคคลที่ควรเคารพ (ราชบัณฑิต, 2538 :168) ด้วยความสำคัญดังกล่าววิชาชีพครูจึงนับว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นวิชาชีพที่ต้องควบคุม ต้องได้รับการศึกษาและบ่มเพาะเป็นเวลานานทั้งความรู้ทางวิชาการ และการประพฤติปฏิบัติที่ดี มีสถาบันหรือองค์กรคอยกำกับดูแล ความเป็นครูจึงต้องมีความรู้คุณธรรมเป็นหลักในการประกอบวิชาชีพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงมีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการการมีความรู้ในวิชาการที่ต้องสอดคล้องกับศีลธรรมที่ดงามในการพัฒนาตนเอง ทรงพระราชทานเป็นแนวทางเนื่องในโอกาสวันปิดภาคเรียนของโรงเรียนจิตรลดา ปีการศึกษา 2514 ณ ศาลาภากริมรั้ว พระราชวังดุสิต วันเสาร์ที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2515 ดังนี้“...

ความรู้ในวิชาการเป็นสิ่งที่จะทำให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้ และทำให้เป็นคนมีเกียรติ เป็นคนที่สามารถ เป็นคนที่จะมีความพอใจได้ในตัวว่าทำประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม นอกจากวิชาความรู้ก็จะต้องฝึกฝนสิ่งที่ตัวจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคม สอดคล้องกับสมัย และสอดคล้องกับศีลธรรมที่ดีงาม ถ้าได้ทั้งวิชาการ ทั้งความรู้รอบตัวและความรู้ในชีวิตก็ทำให้เป็นคนที่ยอมรับคน ที่จะภูมิใจได้..” (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559 : 55) เมื่อพิจารณาตามพระบรมราโชวาทที่ทรงพระราชทานแล้วนั้นจะเห็นถึงความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถือเป็นคุณธรรมความดีงามสำหรับการประยุกต์ใช้ในครูและอาจารย์ โดยครูอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษาในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด ปลูกฝังอบรม และทำให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษาได้ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ตามบริบทของวิชาชีพครูการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้สามารถเริ่มต้นจากระดับ “ระเบิดจากภายใน” คือการสร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างแรงจูงใจที่จะนำมาปรับใช้ เห็นคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต จากนั้นจึงยกระดับสู่ “ระเบิดภายนอก” คือการขยายสู่องค์กร หน่วยงาน ชุมชน และสังคมตามลำดับประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ และเงื่อนไขแล้ว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวปฏิบัติเพื่อเป็นข้อพิจารณาสำหรับการที่สามารถประยุกต์ใช้ดังนี้

1. ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพความเป็นครูเป็นวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างยิ่งด้วยเป็นวิชาชีพที่พัฒนาคน เสริมสร้างและพัฒนาคนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว พลิกผัน และคาดไม่ถึง ครูต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2555) ความเป็นวิชาชีพครูจึงต้องมีความพอประมาณ มีความรู้และมีประสบการณ์ที่เพียงพอที่จะประกอบวิชาชีพ การปรับตัวและพัฒนาตนเองด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพจึงเป็นสิ่งสำคัญ

1.1 เป้าหมายบนวิถีพอเพียงการพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดรอบตัวทั้งด้านความรู้ทางวิชาการที่จำเป็นในหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ครู รวมถึงด้านการประกอบวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อนร่วมวิชาชีพ และองค์กรในภาพรวม

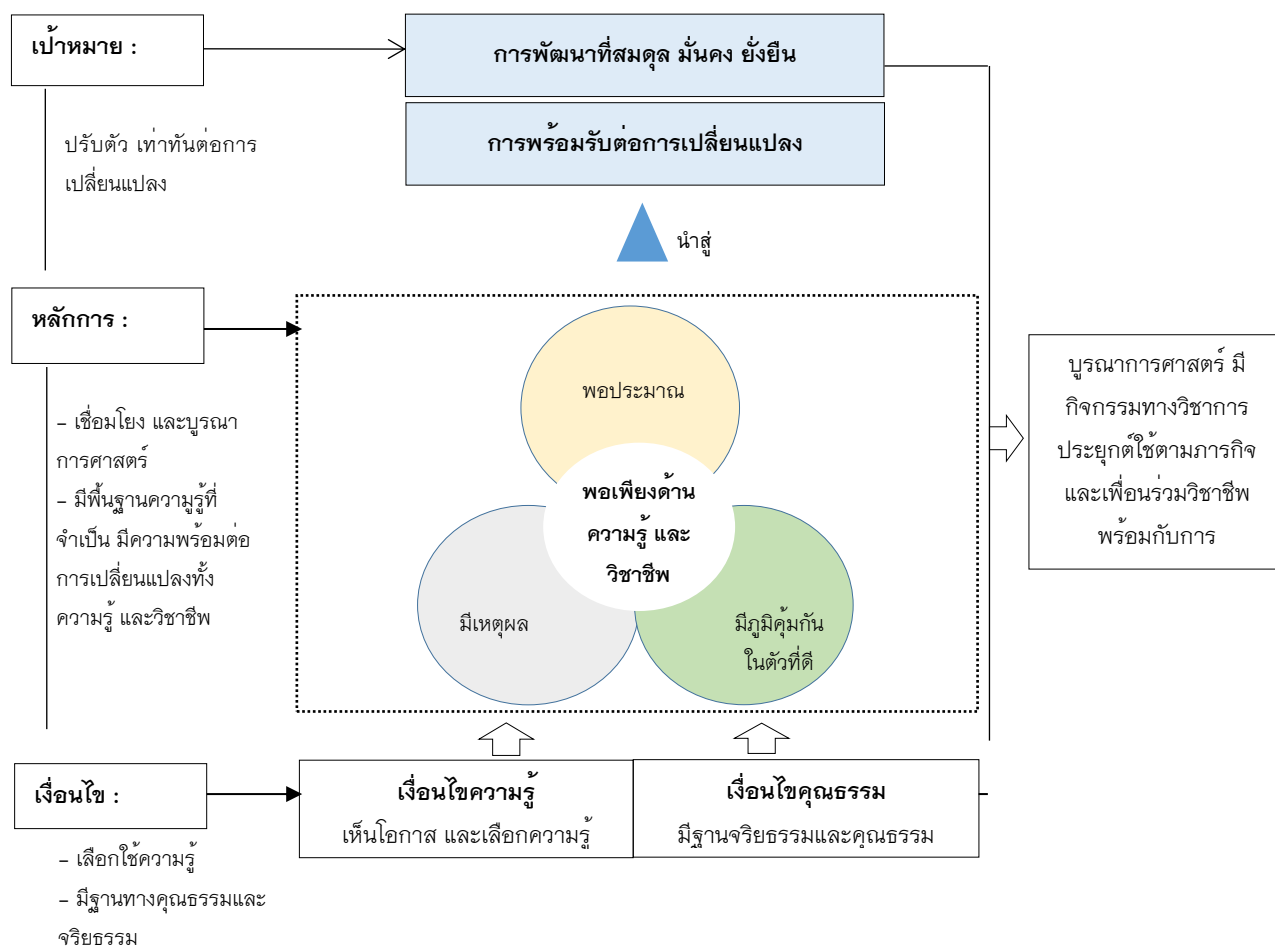
1.2 หลักการบนวิถีพอเพียง

(1) ระดับพื้นฐานในระดับการพึ่งพาตนเอง และสามารถจัดการตนเองกล่าวคือ การมีพอประมาณ ในด้านความรู้ที่จำเป็นตามข้อกำหนดของมาตรฐานวิชาชีพ มีความรู้ที่เพียงพอที่จะสอนและทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ความรู้ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นทั้งหมดได้แก่ ความเป็นครู ปรัชญาการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรม จิตวิทยาสำหรับครู หลักสูตรการจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน การวิจัยเพื่อการพัฒนา การเรียนรู้วัฒนธรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ (ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562, 2562 : 19) การมีเหตุผลรู้เหตุรู้ผล วิชาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับการศึกษาหรืออบรมพัฒนาเพื่อจะประยุกต์ใช้ในวิชาชีพ มีความรอบรอบ ที่จะปฏิบัติสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและ *การมีภูมิคุ้มกัน* คือการสร้างความรัก ความมุ่งมั่น และเติมเต็มคุณค่าภายในให้กับตนเองในการที่จะพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าในวิชาชีพ

(2) ระดับก้าวหน้าสามารถจะพัฒนาความรู้และประสบการณ์ที่จะสามารถประกอบวิชาชีพเชื่อมโยงกับหน่วยงาน องค์กร และชุมชน รวมถึงเครือข่ายวิชาชีพด้วยกัน วางตนให้เป็นที่ยอมรับ สร้างสัมพันธภาพที่ดี บำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่หน่วยงาน และเพื่อนร่วมวิชาชีพ สร้างชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพ มุ่งพัฒนาการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานของกลุ่มครูด้วยกันให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกัน (พรพนอร อุซุภาพ,

2561) ในหลักการความพอประมาณ ด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่เหมาะสม รู้จักเชื่อมโยงกับภาระงานที่ตนเองรับผิดชอบ บูรณาการศาสตร์เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการนำมาใช้กับภาระงานของตนเองรวมถึงการมีกิจกรรมทางวิชาการร่วมกับวิชาชีพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันเพื่อเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างเสมอ ๆ หลักการมีเหตุผลคือการเล็งเห็นถึงหลักพื้นฐานของความรู้ต่าง ๆ ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงกันและกัน รู้หลักฐานพื้นฐาน และรอบรู้ที่จะประยุกต์ใช้เพื่อให้กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในการประสานความร่วมมือเพื่อให้งานต่างๆ บรรลุเป้าหมายให้ได้ตามวัตถุประสงค์ และ หลักการมีภูมิคุ้มกัน การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ในการพัฒนางาน และต่อวิชาชีพ

1.3 เจื่อนไข มีความพร้อมและตื่นตัวในการเรียนรู้ทั้งการพัฒนาด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่มีเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มองเห็นประโยชน์และโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ การเลือกสรรองค์ความรู้ที่เหมาะสมต่อตนเอง วิชาชีพ และเห็นถึงสิ่งที่เป็ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ และประการสำคัญคือต้องตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่ต้งามต่อตนเองและวิชาชีพ

ภาพที่ 2 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

ที่มา : ปรับปรุงและประยุกต์จากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 9)

2. ด้านการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานในวิชาชีพนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญให้กับวิชาชีพครูเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า และเป็นตามเป้าหมายที่กำหนด นอกจากการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้เกิดความชำนาญ ทั้งความชำนาญเฉพาะด้าน และความชำนาญตามระดับคุณภาพการปฏิบัติงานแล้วนั้น ต้องอาศัยหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องมีระบบกลไกพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ซึ่งครูในฐานะที่ต้องปฏิบัติงานต้องเรียนรู้และพัฒนาความร่วมมือไปพร้อมๆ กัน

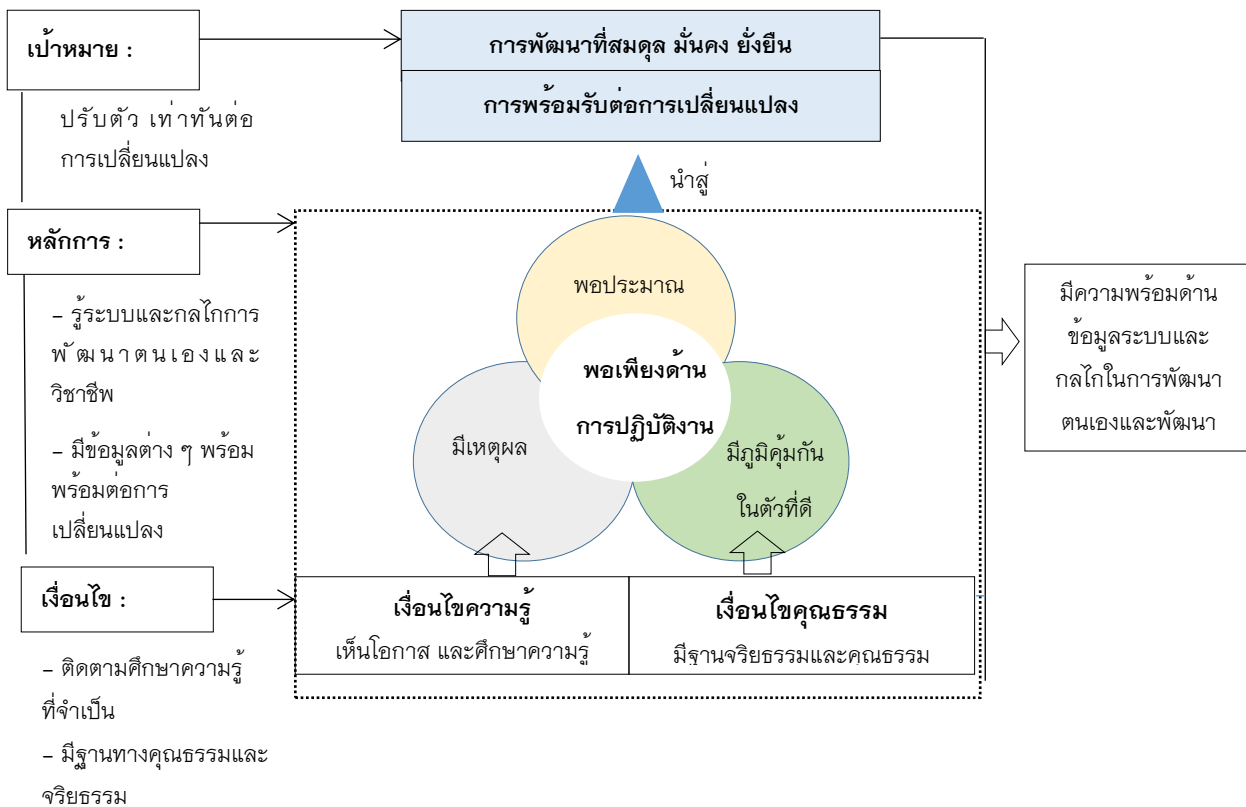
2.1 เป้าหมายบนวิถีพอเพียง การพัฒนาก้าวหน้าให้ตนเอง เรียนรู้ถึงกลไกและระบบต่าง ๆ ในการเสริมศักยภาพตนเองเพื่อรองรับสถานการณ์ต่างๆ

2.2 หลักการบนวิถีพอเพียง

(1) ระดับพื้นฐาน ในระดับการพึ่งพาตนเองด้านการปฏิบัติงานนั้น การมีพอประมาณ ต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า เรียนรู้ถึงระบบ กลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาระงานของตนเอง พร้อมทั้งจะปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด การมีเหตุผล เข้าใจ เข้าถึงเหตุผลทั้งระบบของหน่วยงานหรือองค์กรที่สังกัดอยู่ และรู้ถึงการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองให้บรรลุเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ และการมีภูมิคุ้มกัน คือยังคงรักษาความรัก ความมุ่งมั่น และเต็มเต็มคุณค่าภายในเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่ตลอดเวลา

(2) ระดับก้าวหน้า ระบบการพัฒนาครูอาจารย์ในปัจจุบันได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาครูอาจารย์ให้มีความเข้มแข็งและความพร้อมในการสร้างความก้าวหน้าและพัฒนาวิชาชีพให้คุณภาพ ครูอาจารย์จึงมีโอกาที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ รวมถึงระบบต่าง ๆ ยังเอื้อต่อการส่งเสริมกระตุ้นให้ครูให้มีความรู้พัฒนาตนเองทางวิชาการอยู่เสมอ (ธราญา จิตรชญาวนิช, 2561:244 – 225) ปัจจัยต่าง ๆ ได้เอื้อให้ครูมีโอกาพัฒนาความก้าวหน้าตนเองเป็นอย่างดี ในวิถีพอเพียงระดับก้าวหน้า ด้านความพอประมาณรับรู้ถึงสถานะของตนเอง รู้กลไกและแนวทางที่จะพัฒนาตนเองทั้งต่อการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ ด้านหลักการมีเหตุผล คือมีข้อมูลระบบกลไกต่าง ๆ ในการพัฒนาตนเองและความก้าวหน้า รู้วิธีการและเป้าหมาย และ หลักการมีภูมิคุ้มกัน การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่ประมาทในการพัฒนางาน และต่อวิชาชีพ

2.3 เงื่อนไข ติดตามและศึกษาเรียนรู้ถึงกลไกต่าง ๆ และดำรงตนอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงมาต่อตนเองและวิชาชีพ

ภาพที่ 3 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการปฏิบัติงาน

ที่มา : ปรับปรุงและประยุกต์จากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 9)

3. ด้านการปฏิบัติตน ในบริบทของวิชาชีพครูนั้นมีจรรยาบรรณเป็นแนวทางและข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติของวิชาชีพครู และนับว่าเป็นหลักการสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง ฐานะ เกียรติ และศักดิ์แห่งวิชาชีพ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเสียหายได้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับว่าเป็นหลักการที่ประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดีในการครองตนและปฏิบัติตน ในการปฏิบัติตนนั้นนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เป็นการพัฒนาตน เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่จะมีความ “เข้าใจ” ศักยภาพตนเองว่าอยู่ในสถานะใด บทบาทหน้าหน้าอย่างไร และมีแนวทางที่จะดึงศักยภาพตนเองมาใช้ให้เกิดสมดุลต่อการดำเนินชีวิตได้อย่างไร ซึ่งจะนำไป “การเข้าถึง” คือการประยุกต์ใช้แนวคิดสู่วิถีการปฏิบัติทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงานที่ตนเองรับผิดชอบ และ “การพัฒนา” คือการยกระดับทั้งต่อตนเอง ชุมชน และส่งต่อให้กับสังคมภาพ เป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้ และมีความสุข ความสำคัญของการปฏิบัติตนนั้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอยู่กับความพอประมาณภายใต้หลักการของเหตุผล และประยุกต์ใช้ภายใต้สถานการณ์ความเป็นจริง ซึ่งระดับปัจเจกบุคคลก็คือการพอประมาณตามสถานการณ์ของแต่ละบุคคลนั่นเอง ในส่วนของการปฏิบัติมีหลักการประยุกต์ใช้ ดังนี้

3.1 เป้าหมายบนวิถีพอเพียง ด้านการปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบแผนในการปฏิบัติตน

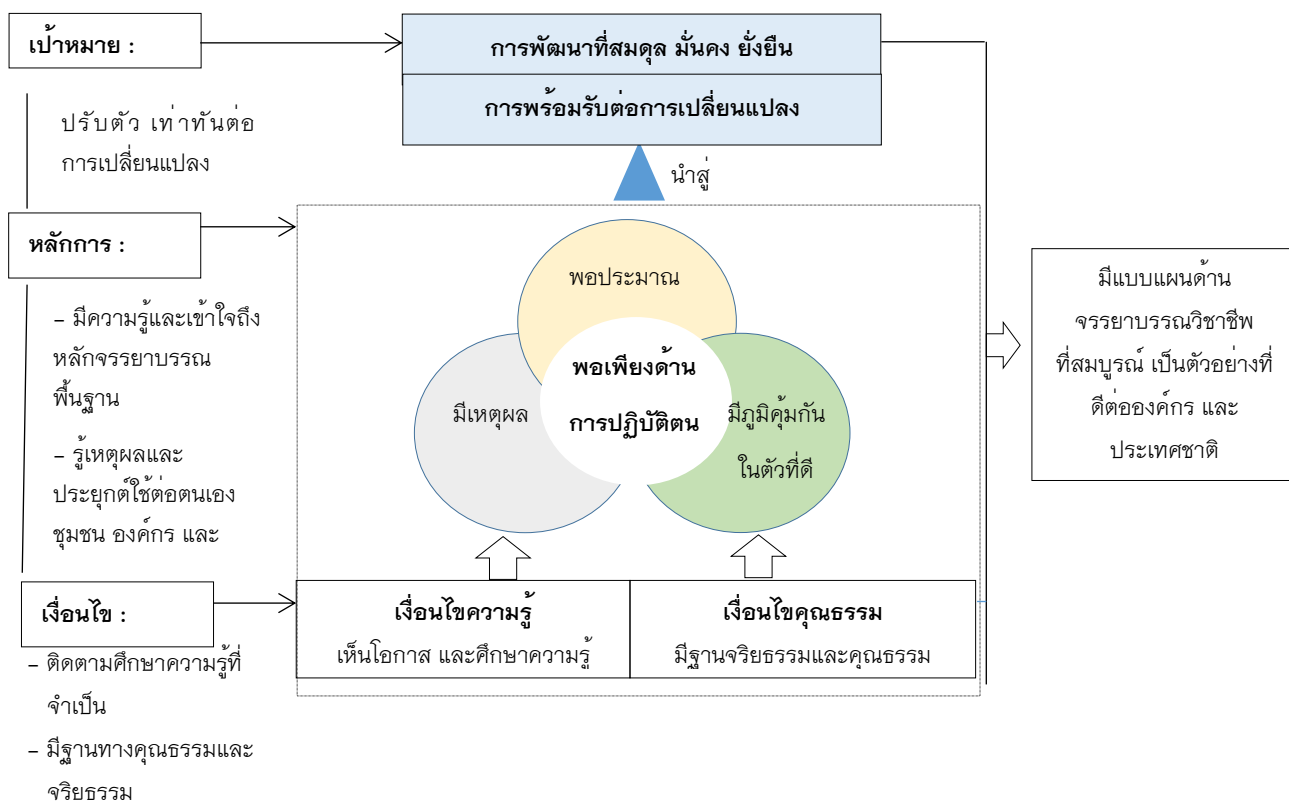
3.2 หลักการบนวิถีพอเพียง

(1) ระดับพื้นฐาน พื้นฐานที่สำคัญตั้งต้นของการปฏิบัติตนนั้นที่สามารถน้อมนำมาใช้ เช่น การมีพอประมาณ อย่างน้อยที่สุดผู้ที่อยู่ในวิชาชีพครูจะต้องศึกษาและมีความเข้าใจหลักการพื้นฐานคือจรรยาบรรณ 5 ด้าน ประกอบด้วย จรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อผู้บริการ จรรยาบรรณต่อผู้ร่วม

ประกอบวิชาชีพ และจรรยาบรรณต่อสังคม ในด้านการมีเหตุผล รับรู้และมีความเข้าใจถึงเหตุรู้ผลจรรยาบรรณ พื้นฐานในแต่ละด้านว่ามีความสำคัญ ความเป็นเหตุเป็นผล มีการเชื่อมโยงกันอย่างไรบ้าง การมีวินัยต่อตนเอง พัฒนา ศักยภาพตน รัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบ และเป็นสมาชิกที่ดีของวิชาชีพ ส่งเสริมให้กำลังแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ส่งเสริมการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงาม และการมีภูมิคุ้มกัน คือตระหนักถึงความสำคัญ และมุ่งมั่นที่จะรักษาความเป็นวิชาชีพไว้

(2) ระดับก้าวหน้า เพื่อให้เกิดความหน้าทั้งต่อตนเอง องค์กร และสังคมภาพรวม การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเห็นถึงแนวปฏิบัติที่สำคัญ เช่น ในด้าน ความพอประมาณ เห็นถึงศักยภาพและแนวทางที่จะช่วยเกื้อกูลเพื่อนร่วมวิชาชีพ มีความพร้อมในเหตุและผล ในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรมเพื่อมุ่งสู่การสร้างสามัคคีในหมู่คณะ การเป็นผู้นำในการร่วมพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นทั้งด้านอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และมีภูมิคุ้มกันคือ การมีคุณธรรมต่อประเทศชาติ ในการยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งการบริหารจัดการความเสี่ยงที่เริ่มจากตนเองและขยายสู่วงกว้างนั่นเอง

3.3 เงื่อนไข คือการรอบรู้ถึงสถานการณ์ต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาวิชาชีพ

ภาพที่ 4 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการปฏิบัติตน

ที่มา : ปรับปรุงและประยุกต์จากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 9)

บทสรุป

การนำเสนอบทความนี้เป็นการยืนยันและสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่านอกจะเป็นแนวทางสายกลางที่ใช้กับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมแล้ว ในบริบทผู้ประกอบการวิชาชีพครูยังสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งด้านมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่ต้องบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงานที่มุ่งให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา และรวมถึงมาตรฐานการปฏิบัติตน ซึ่งทั้งหมดดำเนินไปเพื่อให้เกิดความสมดุลแก่ชีวิตบนพื้นฐานของความไม่ประมาท เป็นแนวปฏิบัติทางสายกลางภายใต้องค์ประกอบด้านความพอประมาณ การมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีต่อตนเอง และมีเงื่อนไขสำคัญ คือรอบรู้ และการมีคุณธรรมคอยสนับสนุนให้ดำรงอยู่ในมาตรฐานที่ตั้ง

ในส่วนของบริษัทผู้ประกอบการวิชาชีพครูในภาพรวม การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติได้ตามมาตรฐานวิชาชีพซึ่งครอบคลุมทั้งด้านการครองตน ครองคน ครองงาน ซึ่งในด้านการครองตนจะเป็นแบบแผนที่ดีในการสร้างวินัยให้ตนเองในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง การสร้างสมดุลการดำเนินชีวิตให้ราบรื่น สำหรับการครองคนนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปฏิบัติที่จะเชื่อมโยงและสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน และเป็นฐานที่ดีให้กับสังคมในภาพรวม ด้านการครองงานนั้นจะเป็นไปเพื่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหลักคุณธรรมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีกับการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานโดยการมุ่งให้เกิดการพัฒนาตนเอง และครอบครัวเพื่อให้สามารถที่พึ่งพาตนเองได้ ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สังคมประเทศสามารถดำรงอยู่อย่างปกติสุข เน้นให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลให้กับสังคม บนพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน อันก่อให้เกิดขึ้นจากภายในตนเอง รอบรู้ต่อสถานการณ์อย่างมีสติ มีแนวปฏิบัติที่เป็นคุณธรรมเฉพาะตนเอง และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกได้อย่างเท่าทันและเข้มแข็ง

อาจกล่าวได้ว่า โดยภาพรวมแล้วปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นสายกลางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลายตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กรหรือแม้แต่ระดับมหภาค ไม่จำเพาะวงแคบในบริบทของวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง หากแต่สามารถประยุกต์ใช้ได้ขึ้นอยู่กับบริบท สถานการณ์ การให้ความหมาย การประยุกต์ใช้ และที่สำคัญที่สุดคือการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังซึ่งก็จะสามารถนำผลลัพธ์ที่เป็นจริงได้

ขอขอบพระคุณต่อความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัฏ วรบำรุงกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติวิมล สุขป้อมที่ได้สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาบทความวิชาการและตรวจทานให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ร่วมเป็นกัลยาณมิตรและเครือข่ายทางวิชาการซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสร้งงานวิชาการในครั้งต่อ ๆ ไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). 99 พระบรมราโชวาท น้อมนำราชภัฏร่วมเย็นเป็นสุขสานต์. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- เกษม วัฒนชัย. (2563). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารพัฒนาองค์กร. สืบค้นจาก <http://social.nesdc.go.th>
- กาญจนา คุณารักษ์. (2561). สู่ความเป็นครูมืออาชีพ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 7(2), 1-7
- ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา, 136 (ตอนพิเศษ 68 ง), 18-20.

จินตนา สุจจันท์. (2556). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 (Education & Community Development in th 21st Century)*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ธราญา จิตรขญาวนิช. (2561). *การศึกษาและความเป็นครูไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรณอร อุซุภาพ. (2561). *การศึกษาและวิชาชีพครู*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). *พื้นฐานความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย” (ณัฐพงษ์ ทองภักดี) (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ :

ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

สุเมธ งามกนก. (2554). เศรษฐกิจพอเพียง: จากสถานศึกษาสู่ชุมชนยั่งยืน. *วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม*, 7(1), 6

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ*

การประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.